

UNIUNEA EUROPEANĂ DIN PERSPECTIVA LIBERTARIANISMULUI

Monica Anghel

monica.anghel@ici.ro

Carmen Elena Cîrnu

carmen.cirnu@ici.ro

Andrei Neagoe

andrei.neagoe@ici.ro

Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică – ICI București

Rezumat: În contextul emergenței unei noi decade a secolului XXI, a unei noi extinderi geografice a Uniunii Europene, dar și a schimbării paradigmatelor politice și a balanței de puteri, s-a considerat de către autori, imperios necesară, scurta incursiune în dreptul public european ce urmează. Astfel, în articolul ce urmează se dezbate posibila existență a unei Uniuni Europene utopice privită din perspectiva școlii de gândire libertariene.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, libertarianism, școli de gândire, libertate, drept european, economie.

Abstract: In the context of the emergence of a new decade of the XXIst century, a further geographical enlargement of the EU and changes within political paradigms and the world balance of power, it was considered by the authors imperative, a brief foray into European public law. Thus, the article below is debating the possible existence of a European Union viewed from the perspective of the utopian libertarian school of thought.

Keywords: European Union, libertarianism, schools of thought, freedom, European law, economics

1. Considerații introductive

1.1 Aspecte evolutive ale libertarianismului

Libertarianismul este o doctrină politică ce susține libertatea individuală, în special libertatea de exprimare și de acțiune. Este descris adesea ca o variantă radicală a liberalismului. Libertarianismul include diverse convingeri și/sau organizații ce pledează fie pentru reducerea la minimum a implicării statului în viața socială și politică a unei comunități, fie pentru eliminarea totală a rolului acestuia.

În definitiv, scopul suprem al acestui curent de gândire este maximizarea libertății/libertăților individuale și a libertății în general.

Din punct de vedere filozofic, libertarianismul își are originea în liberalismul clasic al secolului al XIX-lea. Ideile libertariene au fost revigorată de către gânditori americani în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, precum Ludwig von Mises¹, Friedrich Hayek², Ayn Rand³, Milton Friedman⁴, Murray Rothbard⁵, David Friedman⁶ sau Robert Nozick⁷.

Nu există un consens unanim acceptat între toate școlile de gândire libertariene în ceea ce privește gradul de reducere al implicării statului, având în vedere faptul că minarhiștii promovează acțiunile statale doar în ceea ce privește protecția împotriva fraudelor, încălcarea contractelor, diverse fapte de agresiune, furturi, etc., pe când anarhiștii sunt pentru eliminarea completă a statului și a implicării sale în orice aspect din viața oricărei comunități. În plus, unele școli și curente de gândire susțin drepturile de proprietate privată în ceea ce privește proprietatea terenurilor nerepartizate și a resurselor naturale, în timp ce altele, resping conceptul de proprietate privată și

¹ Ludwig von Mises, *Human Action: A Treatise on Economics*, ed. Bettina Bien Graves (4th revised edition) (Irvington-on-Hudson: Foundation for Economic Education, 1996).

² Hayek, F.A. 1989. *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*. Chicago: University of Chicago Press.

³ Rand, Ayn (1964). *The Virtue of Selfishness*, New York: Signet.

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Milton_Friedman;

⁵ Rothbard, Murray N. 1970. *Power and Market: Government and the Economy*. Kansas City: Sheed Andrews and McMeel;

⁶ Friedman, David. *The Machinery of Freedom: Guide to a Radical Capitalism*. Harper & Row

⁷ Nozick, Robert. 1974. *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.

sprijină ideea de proprietate comună. O altă distincție între libertarieni, poate fi făcută, în ceea ce privește convingerile despre conceptele de “proprietate privată” și “proprietate co-operativă a mijloacelor de producție”; minarhiștii susținând, în general, o economie capitalistă, anarhiștii susținând un sistem liberal, socialist economic.

1.2 Delimitări conceptuale

Libertarienii expun abordări diferite, în varii domenii, cum ar fi dreptul la proprietate, în special cu privire la resursele naturale. Unii liberali susțin drepturile la proprietatea privată, în timp ce alții susțin că proprietatea privată ar trebui să fie evitată ca fiind în contradicție cu principiile de bază ale libertarianismului. Din acest punct de vedere, aceste grupuri sunt uneori clasificate ca „libertarieni de dreapta” și „libertarieni de stânga”. „Libertarianismul de dreapta” a fost descris ca fiind forma cea mai răspândită a libertarianismului în Statele Unite ale Americii. În ciuda acestor categorisiri, libertarienii resping, de obicei, descrierea ca fiind de „stânga” sau de „dreapta”.

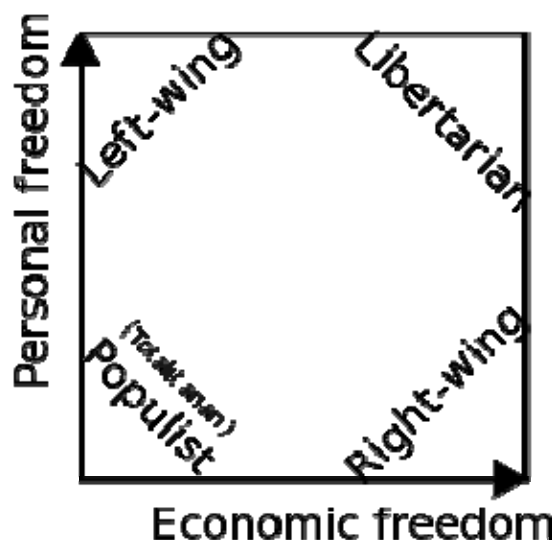

Figura 1. Diagrama Nolan⁸

Minarhiștii pledează pentru un stat minimal, în timp ce *anarho-capitaliștii*⁹ cred că actele de agresiune ar trebui să fie contracarate fără implicarea statului. Socialiștii libertarieni cred că libertatea este cel mai bine exprimată prin descentralizare la scară largă, pentru a împuternici clasa muncitoare, cu rezultatul de a elimina complet atât organizațiile private capitaliste cât și organizațiile de stat, pe care le percep ca fiind coercitive. Organizațiile libertariene pot include membri cu filosofii liberale disparate dar „legați” împreună de scopuri și dogme comune.

Economistul Karl Widerquist¹⁰ descrie *libertarianismul de stânga* și *socialismul libertarian* ca fiind ideologii distincte, deși fiecare se descrie ca fiind “libertarianism”. De asemenea, se poate identifica o facțiune mare ce pledează pentru *minarhism*, deși pentru o perioadă îndelungată de timp, libertarianismul, a fost asociat cu *anarhismul* (și uneori, folosit ca un sinonim), în special în afara Statelor Unite ale Americii. Printre libertarieni, *anarhismul*, rămâne una dintre ramurile importante ale gândirii de acest tip.

Filosoful Roderick T. Long¹¹ definește libertarianismul ca fiind “orice poziție politică care pledează pentru o redistribuire radicală a puterii, fie totală sau doar substanțială, de la statul coercitiv la asociații voluntare ale persoanelor fizice libere”, chiar dacă „asociația voluntară” ia

⁸ <http://www.nolanchart.com/index.php>

⁹ Friedman, David. *The Machinery of Freedom: Guide to a Radical Capitalism*. Harper & Row. pp. 144–145

¹⁰ *Libertarianism*, *The International Encyclopedia of Public Policy*, Volume 3, O’Hara P. (Ed.), Oxford: Oxford University Press;

¹¹ *My Libertarian Life*, <http://www.lewrockwell.com/orig3/long2.html>, Ianuarie 2003;

forma unei piețe libere sau a unei cooperative comunale.

David Boaz¹², scriitor liberal și vice-președinte al *Institutului Cato*¹³, scrie că, „*libertarianismul este doctrina potrivit căreia fiecare persoană are dreptul să își trăiască viața în orice fel în care aceasta crede de cuviință atât timp cât, acea persoană, respectă drepturile egale ale celorlalți indivizi*” și că, „*liberalii apără dreptul fiecărei persoane la viață, libertate și dreptul la proprietate – drepturi pe care oamenii le au în mod natural, înainte ca orice formă de guvernământ să fi fost creată*”.

Noam Chomsky¹⁴, lingvist și activist politic, adesea auto-identificat ca fiind socialist libertarian susține că „... *orice formă de constrângere sau represiune, orice formă de control autocratic a vreunui domeniu al existenței*”, cum ar fi proprietatea privată sau controlul statal, „*poate fi justificată, numai în ceea ce privește necesitatea de subzistență, sau nevoia de supraviețuire, sau nevoia de apărare împotriva unor catastrofe ...*” și „*doar dacă altfel nu poate fi justificată intrinsec*”.

1.3 Principii

Libertarienii pot fi în general caracterizați ca având patru mari puncte de vedere etice: *consecvențialism, teorii deontologice, contractarianism și credințele normative cu privire la lupta de clasă*.

Decalajul principal se poate observa între *libertarianismul consecvențialist* - care susține un grad mare de „libertate”, deoarece ea conduce la consecințe favorabile, cum ar fi prosperitatea sau eficiența - și *libertarianismul deontologic* (de asemenea, cunoscut sub numele de „*libertarianismul - teoretician al drepturilor*”, „*libertarianismul drepturilor naturale*” sau „*moralismul libertarian*”), care este o filozofie bazată pe credința în dreptul la proprietate morală și opoziția față de „*inițierea vreunei acțiuni de forță*” și fraudă.

Un alt punct de vedere, *libertarianismul contractarian*, susține că orice autoritate legitimă de guvernare nu derivă din consimțământul celor guvernați, ci din obligație contractuală sau din comun acord, deși acest lucru poate fi văzut ca fiind reductibil la consecvențialism sau deontologism în funcție de motivele justificării contractuale. Socialiștii libertarieni cu influențe marxiste resping abordările deontologice și consecvențialiste și utilizează metodologii normative (ex. lupta de clasă, etc.) înrădăcinate în gândirea de tip hegelian, pentru a justifica acțiunea directă în căutarea de libertate.

Liberalii argumentează faptul că ceea ce este imoral pentru individ trebuie neapărat să fie imoral pentru aparatul de stat și totodată, faptul că statul nu ar trebui să fie niciodată deasupra legii.

2. Premise

În ediția română a revistei “Forbes” din luna aprilie 2011, a apărut un articol¹⁵ ce evocă părerea unor renumiți specialiști (atât din țară cât și de peste hotare) din școala contemporană libertariană cu privire la Uniunea Europeană și “noua ordine europeană” ce derivă din această entitate suprastatală.

Astfel, în cadrul lansării cărții sale *Liberalismul de la A la Z*, profesorul Jeffrey Miron¹⁶, șeful departamentului de economie al prestigioasei universități americane Harvard, a afirmat că birocrăția și intervenționismul pe care UE le propune statelor membre și care contravin principiilor libertății în funcționarea piețelor, sunt așadar principalul motiv al criticilor sale. Totodată, profesorul Miron a mai afirmat că “UE este cel mai bun model de organizare super-birocrațică, deși guvernul SUA recuperează repede decalajul”.

¹² <http://www.cato-at-liberty.org/communitarians-and-libertarians/>

¹³ <http://www.cato.org/>;

¹⁴ *Democracy in a Neoliberal Order: Doctrines and Reality*, Cape Town: University of Cape Town, 1997;

¹⁵ *Sanse minime pentru un stat minimal*, ROȘOIU L., revista FORBES România, nr. 54 4-17 Aprilie 2011.

¹⁶ <http://scholar.harvard.edu/miron/>

Nucleul puternic de gânditori liberali în tradiția școlii austriece de economie, din România, reprezentat la conferința de lansare a cărții profesorului Miron, de profesorii Radu Nechita¹⁷ și Bogdan Glăvan¹⁸, afirmă că premisa pentru ca România să devină, într-un viitor nu prea îndepărtat, un stat minimal, există.

Astfel, o dată cu implementarea unei reforme a educației, considerată fundamentală de liberalii români, ideile ar circula liber și mentalitățile ar fi schimbate, deschizând drumul spre o alternativă a “statului de tip – tătuc” – ce solicită practic guvernului o implicare mai profundă și mai puternică.

2.1 Critică

Criticii libertarianismului consideră că ideile ce privesc libertatea personală și libertatea economică sunt contradictorii și imposibil de susținut.

Criticii de tip “stângist” argumentează cum capitalismul de tip “laissez-faire” conduce la inegalitate socială, sărăcie și la imunitatea celor bogați în fața legii.

Dreapta, se concentrează asupra chestiunilor de tradiție și moralitate, argumentând că libertatea prea largă încurajează comportamentele indecente și imorale și subminează religia.

Contra-argumentele libertariene se axează pe presupunerea că, într-o economie perfect liberă, chiar și cei mai săraci ar avea un nivel de trai mult mai ridicat decât în societățile neo-liberale sau socialiste. În plus, liberalii susțin că libertatea economică deplină nu împiedică existența societăților filantropice care să se preocupe de soarta celor defavorizați; astfel, donațiile personale și activitățile filantropice ar fi o modalitate mult mai corectă de într-ajutorare decât asigurările sociale obligatorii.

Libertarianismul este atractiv pentru că, acesta oferă libertate morală semnificativă de acțiune, oferă protecție împotriva interferențelor semnificative morale de la alții și el este sensibil la ceea ce s-a petrecut în trecut (de exemplu, ce acorduri s-au făcut și ce încălcări ale drepturilor omului au avut loc). Libertarienii pledează, în general, pentru maximizarea libertății de gândire și de acțiune.

O excepție de la această convingere, împărtășită de liberali, este aceea că acțiunile unei persoane nu ar trebui să încalce libertatea/libertățile altor persoane, o premisă exprimată cel mai concludent prin principiul de non-agresiune.

3. Concluzii

În concluzie putem afirma faptul că libertarienii sunt într-adevăr o ramură radicală a liberalismului, iar convingerile acestei doctrine politice sunt deseori drastice și dramatice.

În opinia noastră, ideile libertariene nu pot fi susținute momentan de o nouă ordine europeană, având în vedere faptul că, însăși construcția europeană nu este încă completă ci în continuă dezvoltare și perpetuă extindere.

Deși acest curent de gândire poate fi considerat avangardist, prin simplul fapt că pledează pentru o utopie – comunități inter-umane independente și inexistența unei influențe statale de orice fel – totuși aceste concepte pot fi mai mult decât utopice și ușor absurde întrucât nu putem fi de acord cu o absență totală a vreunei forme de guvernământ, oricare ar fi ea, această inexistență ducând la haos. Astfel, deși doctrina libertariană susține această formă de “anarhie” la nivel european – în ceea ce privește studiul de caz discutat -, istoria și experiența demonstrează faptul că lipsa autorităților duce la dezorganizare și dezordine în societatea umană civilizată.

Desigur, susținătorii acestei doctrine politice, pot argumenta funcționalitatea unei eventuale “anarii”, cu existența variilor triburi amazoniene ce nu cunosc constrângeri, norme sociale sau autorități publice. Totuși, până și aceste triburi au o oarecare ierarhie de care toți membrii țin cont, chiar dacă respectiva ordine este relativ primitivă.

¹⁷ http://www.euro.ubbcluj.ro/structura/pers/CV/NECHITA_Radu.pdf;

¹⁸ <http://logec.ro/about/>;

În opinia noastră, Uniunea Europeană, nu poate fi privită ca o “scuză pentru cea mai agresivă formă de intervenționism” întrucât, deși se poate afirma că există politici de intervenție în diverse domenii și aspecte ale vieții economice, politice și sociale ale statelor membre, nu putem să nu remarcăm vehemența unor state ca Franța, Irlanda sau Polonia care au votat împotriva și au respins ulterior varii propuneri supuse referendumului. De unde putem deduce faptul că în cadrul Uniunii Europene, orice stat membru are drept de veto și caracterul obligatoriu al oricărei propuneri legislative este discutabil și supus votului majorității.

BIBLIOGRAFIE

1. **FRIEDMAN, D.:** The Machinery of Freedom: Guide to a Radical Capitalism. Harper & Row.
2. **HAYEK, F.A.:** The Fatal Conceit: The Errors of Socialism. Chicago: University of Chicago Press, 1989.
3. **VON MISES, L.:** Human Action: A Treatise on Economics, ed. Bettina Bien Graves, 4th revised edition. (Irvington-on-Hudson: Foundation for Economic Education) 1996.
4. **NOZICK, R.:** Anarchy, State, and Utopia. New York: Basic Books, 1974.
5. **RAND, AYN:** The Virtue of Selfishness, New York: Signet, 1964.
6. **ROTHBARD, M. N.:** Power and Market: Government and the Economy. Kansas City: Sheed Andrews and McMeel, 1970.
7. *** Libertarianism, The International Encyclopedia of Public Policy, Volume 3, O'Hara P. (Ed.), Oxford: Oxford University Press.
8. *** My Libertarian Life, <http://www.lewrockwell.com/orig3/long2.html>, Ianuarie 2003, <http://www.cato-at-liberty.org/communitarians-and-libertarians/>
9. *** Democracy in a Neoliberal Order: Doctrines and Reality, Cape Town: University of Cape Town, 1997.
10. **ROȘOIU L.:** Șanse minime pentru un stat minimal. Revista FORBES România, nr. 54, aprilie 2011, pp. 4-17.
11. <http://www.nolanchart.com/index.php>
12. <http://www.cato.org/>
13. <http://scholar.harvard.edu/miron>
14. http://www.euro.ubbcluj.ro/structura/pers/CV/NECHITA_Radu.pdf
15. <http://logec.ro/about/>